

РЕЦЕНЗІЇ

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2018.139.16>

І. Верба, д-р іст. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРІОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

*Рецензія на книгу: Калакура Я.С. **Методологія історіографічного дослідження: науково-методичний посібник** / Я.С. Калакура. – Київ: ВПЦ "Київський університет", 2016. – 319 с.*

Науково-методичний посібник Ярослава Степановича Калакури – заслуженого професора Київського національного університету імені Тараса Шевченка, знаного і авторитетного українського історіографа – можна розглядати як своєрідний підсумок його багаторічної науково-дослідної і педагогічної діяльності на ниві української і зарубіжної історіографії. Він присвячений пам'яті українських історіографів, які відійшли у вічність, і побачив світ напередодні 80-річного ювілею автора. Завдяки широкому кругозору і професіоналізму вченого у сфері історіографії та джерелознавства, підготовлений ним посібник характеризується високим рівнем фахової компетентності, належними науково-теоретичною і методичною обґрунтованістю, а також прикладною спрямованістю. Його актуальність не викликає сумнівів, оскільки він присвячений винятково важливій проблемі історичної науки – теоретичним та методологічним засадам історіографічного дослідження, і не має аналога в українській історіографії та методичній літературі. Методологія історіографічного дослідження трактується в ньому як система теорії та практики, шляхів і методів наукового пізнання процесу нарощування історичних знань.

Автор поставив і реалізував благородну мету: з одного боку, виявив провідні тенденції продукування знань про розвиток історичної науки, з'ясував сутність теоретико-методологічних засад історіографічного дослідження як вищого рівня історичного пізнання, розкрив його особливості та системний характер у контексті цивілізаційного розуміння історії людства, подав сучасне розуміння змісту понять "методологія" та "методологічний інструментарій", насамперед принципів, методів і засобів історіографічного дослідження, а з другого – висвітлив основні етапи та компоненти безпосереднього дослідницького процесу в сфері історіографії, зокрема методіку роботи з джерелами і створення тексту наукової праці, а також сучасну техніку науково-дослідної роботи. Видається цілком виправданою структура посібника, яка умовно складається з трьох частин: а) теоретико-методологічної; б) методичної і в) довідково-інформаційної. Така архітектоніка посібника дозволила відвести основне місце теорії і практиці дослідницької діяльності, насамперед у сфері української історіографії, котра розглядається як інтелектуальна та етнокультурна складова європейської та світової історіографії.

На основі різноманітних вітчизняних і зарубіжних джерел у посібнику висвітлено сучасну концепцію і об'єктивну зумовленість історіографії як спеціальної галузі історичної науки, що вивчає історію і закономірності її розвитку, розглянуто зміст ключових понять теорії і методології історіографічного пізнання: "історіографічний процес", "історіографічна ситуація", "історіографічний факт", розкрито його особливості в контексті цивілізаційного, антропологічного, системного, міждисциплінарного та інтегративного підходу. Автор ґрунтовно виклав теоретичний і практичний виміри пріоритетних компонентів методологічного інструментарію історика: осново-

положних принципів, дослідницьких методів і засобів історіографічного пізнання.

Позитивною стороною посібника є те, що в ньому органічно поєднані питання теорії, методології та дослідницької практики, зокрема висвітлено сутність і співвідношення наукової проблеми і теми історіографічних студій, методіку їх постановки та формулювання назви, а також вибір адекватного жанру дослідження. Ці питання розглядаються у тісному зв'язку із методікою й особливостями визначення об'єкту та предмету історіографічного дослідження, їхнього взаємозв'язку та взаємобумовленості. Відрадно, що автор наводить конкретні приклади історіографічних студій, зокрема узагальнюючих і монографічних праць, докторських та кандидатських дисертацій, аналізує їхні сильні та слабкі сторони, застерігає від помилок.

Належне місце в посібнику відведено характеристиці й типології найбільш ефективних методів та засобів наукового пізнання, з'ясуванню їхньої специфіки в історіографії. Йдеться про методи історіографічного аналізу і синтезу, проблемно-ситуаційний, проблемно-хронологічний, логічний, порівняльний, текстологічний, а також кількісні та метричні методи. Паралельно окреслено сучасні підходи до бібліографічного, історіографічного та джерелознавчого забезпечення дослідження, до методіки визначення стану висвітлення теми, способів пошуку, виявлення та класифікації історіографічних джерел. Не оминув автор і низки організаційно-технологічних аспектів науково-дослідного процесу, його основних етапів, наприклад, процедури вибору, узгодження та затвердження теми, складання плану і проспекту роботи, орієнтовного графіка її виконання, методіки написання тексту, його редагування, апробації, підготовки до опублікування або захисту кваліфікаційних робіт, проведення презентацій. Практичну цінність мають змістовні додатки: обширна бібліографія, паспорт наукової спеціальності "історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни", іменний та тематичний покажчики.

Науково-методичний посібник професора Я.С. Калакури носить теоретико-методологічний характер і має значну наукову та практичну вартість, особливо для молодих дослідників. Зокрема, в ньому аналізуються всі етапи задуму і створення наукової праці, включаючи формування джерельного комплексу, написання і редагування тексту, його апробацію та підготовку до друку або до захисту дисертаційної роботи. Йдеться про вимоги до формулювання назви творчої праці, її зв'язку з науковими програмами, обґрунтування наукової та суспільної актуальності теми, визначення предмета й об'єкта історіографічного пізнання, окреслення хронологічних та територіальних меж дослідження, формулювання мети та завдань.

Оскільки книга професора Я.С. Калакури заявлена як посібник, покликаний допомогти студентам і аспірантам опанувати навиками стосовно практичного проведення науково-дослідної роботи, то цілком природно,

що в ньому містяться цінні поради і рекомендації щодо пошуково-інформаційної діяльності в бібліотеках, музеях, архівах, спрямованої на виявлення, вивчення, систематизацію і класифікацію джерел, а також правильності бібліографічних описувань. Зокрема, мовиться про вимоги до складання списку опублікованих праць, які подаються в авторефераті дисертаційної роботи. Йдеться про книги за підписом одного, двох і більше авторів чи редакторів, багатотомні видання, матеріали конференцій, словники, законодавчі та нормативні документи, збірники документів, каталоги. Автор наголошує, що добросовісне укладання бібліографії – не технічна процедура, а показник наукової культури у підго-

товці творчої роботи, без якої не може обійтися жоден кваліфікований науковець.

Отже, науково-методичний посібник Я.С. Калакури "Методологія історіографічного дослідження" – це відповідь на сучасні виклики інтелектуального середовища перед історичною наукою. Він цілком відповідає вимогам, які ставляться до науково-методичної літератури і заслуговує високої оцінки. Немає сумнівів, що книга стане корисною для всіх, хто займається науково-дослідною роботою в галузі історичних та інших гуманітарних наук, особливо для студентів та аспірантів. Жаль лише, що такий важливий посібник вийшов у світ обмеженим накладом.

I. Verba, Dr. Habil. (History), Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

METHODOLOGY OF HISTORIOGRAPHY RESEARCH

Review: KALAKURA, Ya.S. (2016). Methodology of Historiography Research: Scientific and Methodic Manual. Kyiv: Publishing Center "Kyivskyi Universytet". Pp. 319.